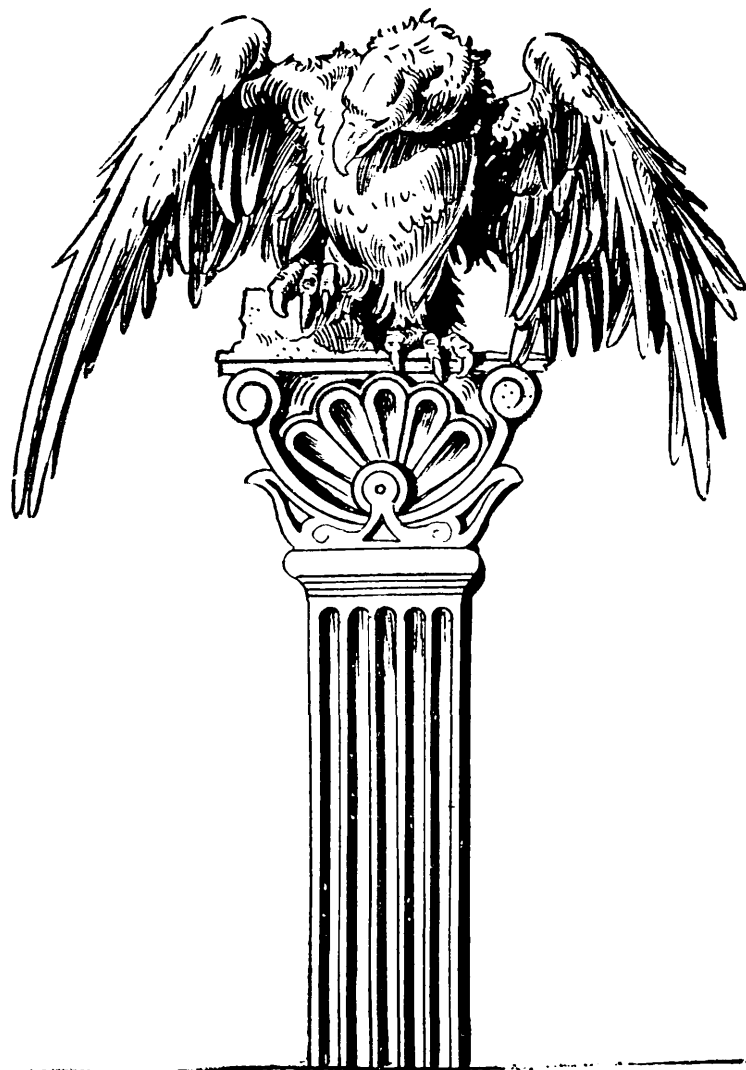

PALAESTRA LATINA

ANN. XXIII — N. 138

MM. MARTIO et APRILI

AN. D. MCMLIII

www.culturaclasica.com

SUMMARIUM

Per Orbem, <i>Marianus Molina</i>	22
Elogium an ellogium?, <i>Josephus M.ª Mir</i>	23
Ad Demetrium, scriptorem libri «de elocutione», <i>Emil Orth</i>	26
In Silvium, <i>G. Raimundus</i>	29
Commerciū epistulare	29
Nova et Vetera, <i>Ildephonsus González</i>	30
De librorum periodicorum titulis Latine interpretandis, <i>Joseph Holzer</i>	33
Albius longus somnia sibi fingit, <i>Raimundus Sarmiento</i>	36
Bibliographia, <i>Garcta, Alba, González, Ramos</i>	37
Vita ad certam rationis normam est dirigenda, <i>Michaël M. Roura</i>	40

PER ORBEM

Non nulla ex commentariis ad nos allatis quae cognitione digna sunt lectoribus nostris praebemus

A) Clarissimi hospites

Apud Hispanos aliquantulum est deversatus Dr. Hector Paratore, Universitatis Romanae egregius Professor. Itemque superiore mense aprilis hospitio accepimus clarissimum Latinitatis magistrum Dnum. A. Ernout quem Consilium Supremum Scientiis Investigandis atque Universitas Barcinonensis, Matritensis, Salmanticensis ut alloqueretur de rebus philologis comiter invitaverant.

B) Viri qui e vita cesserunt

Litterae Latinae lugendos viros nuper amiserunt. Kalendis Februariis animam efflavit cl. professor Vincentius Ussani; VII idus Julias e vita quoque decessit Georgius Pasquali qui ornatus fuerat mira sagacitate Meridionalium Germanorumque acuitate et comprehensione, apud quos longo annorum spatio non ignobilis exstitit magister; XI Kal. Jul. Dnus. Blasius Goñi obiit, qui apud Hispanos ad linguam Graecam fovendam difficillimis illis temporibus enixe adlaboraverat.

Recenti quoque dolore nos affecit VIII idus Jan. Dni Eustachii Echauri nuntiuu qui tot tantique momenti opera de Latina, Graeca, Sanscrita lingua exaraverat pluresque discipulos informaverat atque instituerat.

C) Congressus de rebus philologis

Parisiis a die 15 ad 19 m. septembris de Epi-

graphia Graeca et Latina Congressus Internationalis est habitus. Item Genevae a die 1 ad 6 ejusdem mensis superioris anni Congressus VII Internationalis de Papyrologia Nuntius denique in vulgus emittimus Congressus VII Internationalis de Linguistica Romanica, cui propediem Barcinone a die 7 usque ad 10 mensis aprilis viri doctissimi intererunt.

D) Lucubrationes dignae quae notentur.

—E commentario «Estudios Clásicos» (t. I n. 6-7)

J. VALLEJO, ¿Nuevo aspecto en el estilo indirecto?

J. ECHAVE-SUSTAETA, *Expresividad virgiliana.*

V E. HERNÁNDEZ VISTA, *Sobre la oda 1, 3 de Horacio.*

A. BLANCO FREIJEIRO, *Nuevos estudios sobre la Escenografía del teatro griego.*

—E commentario «Revue des Études Latines» (t. XXIX):

J. ANDRÉ, *Les adjectifs et adverbes à valeur intensive en per- et prae-.*

A. GILLEMINE, *L'inspiration virgilienne dans la Pharsale.*

J. COUSIN, *Rhétorique et Psychologie chez Tacite.*

J. LACROIX, «*Fatum*» et «*Fortuna*» dans l'oeuvre de Tacite.

—E commentario «Les Études Classiques» (t. XXI, n. 1).

G. COTTON, *L'origine du sens «pejoratif-destructif» du latin per- et inter-.*

—E commentario: «Humanitas»:

Fr. DAMIAO BERGE, *Spiritus*

R. GONÇALVES, *Anotação às Geórgicas, I, 137.*

—E commentario «Humanidades» (vol. IV, n. 1-2):

M. BENÍTEZ, S. J., *Examen psicológico del valor formativo de los clásicos.*

J. M. FERNÁNDEZ, S. J., *Un gran poeta latino: Miguel Antonio Caro.*

J. PEDRAZ, S. J., *Formación oratoria de Cicerón.*

J. FANTINI, S. J., *La retroversión y el uso de las claves para la corrección de la composición latina y griega.*

—E commentario «Helmántica» (n. 12):

E. BASABE, *La conservación de los clásicos.*

P. X. ITURGAZ, *Exegi monumentum, exegesis a Horacio (O. III, 30).*

MARIANUS MOLINA, C. M. F.

PALAESTRA LATINA

PRETIUM SUBNOTATIONIS ANNUAE: 20 pesetarum in Hispania et America. 25 pesetarum in reliquis civitatibus.
Pretium mittatur oportet ad Administratorem: Lauria, 5, Apartado 1042, Barcelona.
Scripta ad Moderatorem: Conde, 2, Barbastro (Huesca).

Elogium an ellogum?

Scientia, quae verborum originem investigat, multae operae ac laboris est. Tamen qui linguae Latinae studio operam impense dant facile ad implicatam vocum originem exquirendam alliciuntur. Idque, ut egregius magister Dr. Marouzeau ait (*La linguistique*, p. 59), saepe quasi ut animis relaxentur viri docti faciunt. Sed re vera ea disciplina summam habet difficultatem, ac nisi viris in ea peritissimis credamus, in magnos facile errores prolabemur.

Iis ergo fidem semper habeamus.

Cum autem praeclarus Latinitatis magister et cultor (cfr. PALAESTRA LAT. n. 137. p. 16) a nobis exquisierit qua ratione vox *elogium* sit scribenda — nam *ellogia* nuper ille inscripta viderat — quasi compendio quid scriptores senserint, paucis referre conabimur.

Qui de hac voce scripserunt etymologiarum investigatores (1) in contrarias discedunt sententias; alii enim vocem a Latino, alii vero a Graeco repetunt fonte.

Mommsen, nobilis ille rerum Romanarum inquisitor, primus *elogium* ab *eligendo* (*eligere*) — sicut *toga* a *tegendo*, *fors* a *ferendo*, *sors* a *serendo* (?) — eruit. Quam tamen sententiam Curtius, vir clmus., validis refutavit rationibus, atque cum plerisque notationum scriptoribus vocabulum Latinum a voce Graeca *ἐλεγίον* eruendum censuit. Nam *ἐλεγίον* est, apud scriptores Graecos, quoddam quasi carmen seu inscriptio disticho versu conscripta. Cum autem Romani plures voces, quae ad disciplinas et artes spectant, a Graecis mutuati sint, hanc quoque vocem ab iis desumpsisse minime dubium videtur.

Augusti enim temporibus carmina elegiaca — quae *elegeiae*, *elegiae*, *elegi* vocabantur — poetas panxisse compertum est; ac simili quoque ratione carmen illud fere disticho versu scriptum *elogii* nomine est appellatum, quod vulgo usitatum est prius quam viri docti voces *elegeiam*, *elegiam*, *elegos* indu-

(1) Cfr. DAREMBERG-SAGLIO, *Dictionn. des antiquités*, s. v PAULY-WISSOWA, *Real-Encyclopädie*. ERNOUT-MEILLET, *Dictionn. étymolog. de la l. l.* WALDE-HOFMANN, *Latetnisches etymologisches Wörterbuch*. SOMMER, *Handbuch der lateinischen Laut- und Formenlehre* (3), p. 60.

xerunt. Hunc sane primigenium nominis sensum Plauti versu (Merc. 409) comprobat Curtius: «Impleantur meae fores *elogiorum* (2) carbonibus», i. e. inscriptionibus seu delicatis versiculis.

Difficultas tamen quae ex phonetica oritur, sic ex scriptoribus solvi posse videtur: *elogium* < ἔλεγεῖον (log. < λεγ- = o < e) cfr. homo < *hemo, vomo < *vemo, glomus < *glemus (SOMMER, *Handbuch der lateinischen Laut- und Formenlehre* (3), p. 114; et *sacrilogus* CIL (-legus), *sortilogus* CIL (-legus), p. 60); i. e. ut dilucide rem expriment ERNOUÏ-MEILLET: «vocalis intima ex quadam cum λόγος et loqui similitudine immutatur», nam et apud Plautum (Men. 135) *ante-logium* scriptum reperimus.

Graviorem vero difficultatem, quae ex commutata primae vocalis e quantitate exoritur, ita cl. v. ERNOUÏ-MEILLET (*Dictionnaire étymol. de la l. lat. s. v.*) explicant: «*elogium*: verbum Graecum ἔλεγεῖον esse videtur ex vulgi etymologia permutatum; vulgus enim primam e litteram cum praefixo e conjunxit et vocalem intimam ex quadam cum λόγος et loqui similitudine conmutavit» (3); i. e. *elogium* —quod a Graeco ἔλεγεῖον manare videtur— cum voce *eloquium* collatum est atque conjunctum; quantitas vero producta —quae praefixo e inest [ēloquium]— in vocem *elogium* est inducta.

Non nulli scriptores (Nazari, Stowaser, veterum quoque sententiam efferentes), ut difficultatem radicitus auferrent, vocem ab *eulogium* εὐλογία eruendam censuerunt; alii vero ἑλλόγιον. ἐκλογεῖον voces commenti sunt, quae —ut est apud DAREMBERG-SAGLIO, et ex lexicis (Bailly, Menge) comprobatur— nullibi exstant ac mente tantum sunt effictae. Alii tandem cum Düntzer nativam vocis formam *eloquium* fuisse voluerunt.

Quas scriptorum sententias scite ut temporibus illis clmus. v. Vossius (*Etymologicum linguae Lat.*) est complexus: «*Elogium* rectene scribatur, mirus est dissensus. Probat id Jos. Scaliger, ac vult conflatum esse ex praeverbio Latino e, et Graeco λόγος. Sed hybrida istiusmodi compositio non temere admittenda: sane *prologus*, *propola*, aliaque id genus, quibus firmatum est hanc sententiam, plane a Graecis sunt: quemadmodum in *prologus* et *propola* dicimus. Quod vero ad *antelogii* vocabulum, id quidem ex Latino praeverbio et Graeco λόγος factum esse non inficior: sed hoc jocose finxit Plautus, ut diximus, cum hac de voce ageremus: nobis autem sermo de vocabulis in vulgus

(2) Manu scripta *elegeorum* referunt. *Elogiorum* emendarunt ac defendunt Turnèbe, Curtius. Cfr. lectiones in edit.: WEIS, Lipsiae, Holtze; CLOUARD, Paris, Garnier; GOETZ-SCHOELL, Lipsiae, Teubner. —SOMMER, *Handbuch*, subnotat *elegedrum*; WALDE-HOFMANN, *Lat. etymolog. Wörterb.*, *ἐλεγῆδρον*; qui vocem ab *elegi*, *elegedron*, *elegion* (quod in Pl. Merc. 409, *ἐλεγῆδρον* legitur) educere videntur.

(3) «*Elogium*, -i. n. [sunt qui ex graeco ἔλεγεῖον tractum existimant. W.]... Ad nonnullas significationes efficiendas non nihil valuisse videtur similitudo vocum cum eloquium (q. v.), tum gr. λόγος, λόγιον, εὐλογία sim. ceterum e contextu orationis non omnibus locis satis certe cognosci potest, quo pertineant. de re cf. Daremberg-Saglio s. v.; A. v. Premerstein, PW V 2440sqq.: ita THESAURUS LINGVAE LATINAE, s. v.; de *ellogio* omnino silere videtur.

receptis: cujusmodi est *elogium*, *antelogium* non est. Itaque iis assentio, qui *elogium* omnino Graecum putant. Nec tamen *eulogium* scribendum puto, quae sententia fuit Aldi Nepotis in Orthographia, et Henrici Stephani in palaestra de Latinitate Lipsii pag. CCIX. Atque ita jam olim ab Aldo excusum fuit, in Tertull. de Pallio, cap. I et XIV. Sed hanc sententiam merito jam olim improbavit Laurentius Valla in notis ad cap. XV epist. ad Romanos. Quippe cum ἐλόγιον sit ab εὖ et λέγειν, vox haec notabit *testificationem honorificam*, sive *quod in alicujus dicitur laudem*. At *elogii* vox multo latius patet cum generatim sic dici soleat omnis *brevis scriptio*, sive sit *titulus* rei alicujus; quales in statuis erant: sive quae *etiam simplex sententiae expositio*, ut cum Tullius in Catone ait, *Solonis esse elogium, quo se negat velle suam mortem dolore amicorum lamentisque vacare*. Quare nec iis assentio, qui *eclogium* scribunt, ut sit ab ἐκλογί, unde ἐκλογεῖον hodieque apud Suidam reperitur. Est haec sententia Turnebi, lib. XVIII cap. V, et Mireti, Var. Lect. lib. XI cap. XIII. Sed significatio non convenit, quia sic notaret *excerpta*, ab ἐκλέγω, quod est *eligo, excerpo*. Vere igitur illi, qui *ellogium* scribendum arbitrantur: vel, *elogium* quidem scribi posse; sed tamen id ab ἐλλόγιον, extrito altero *l*, factum videri. Sane uti a λόγος est λόγιον, quo *brevis scriptio* signatur, ita ab ἐλλογος fuerit ἐλλόγιον, quod notabit quamvis *brevem rei expositionem*, qualis in titulis et similibus esse solet. Vide quaedam pro hac sententia apud doctissimum Casaubonum, animadvers. in Sueton. Jul. cap. XLVII et Calig. cap. XXIV. Vel dicamus cum Salmasio *elogium* esse ab ἐλεγεῖον, ut a γραφεῖον, *graphium*; a ῥαφεῖον, *raphium*; a τοπεῖον, *torium*. Ἐλεγεῖον enim est *inscriptio monumenti*, quae nomen mortui, et *elogium* ejus complectebatur. *Titulum sepulcri* nuncupant. Id Latinis quoque *elogium*. Ut apud Maronem in Culice: «Tum fronte locatur *Elogium*»...

Extrema, quam affert Vossius, sententia, una sane probanda est; quae vero *eclogium*, *ellogium* effingunt ab ἐκλογεῖον et ἐλλόγιον rejicendae sunt, ut supra diximus, cum hae voces e lexico Graeco sint expungendae.

Si igitur nostrae aetatis scriptorum auctoritas satis apud nos ponderis habet, scribendum *elogium* censemus.

JOSEPHUS M.^a MIR, C. M. F.

L A T I N I T A S

Consilium, quod animo proposueramus, scriptionem edendi qua de novis Commentariis cum lectoribus communicarem, deficiente pagellarum spatio, exsequi non possumus.

Haec pura, scita, elegantia de Latinitate scripta cum perlegeris, maximam animo percipies oblectationem.

Ad Demetrium, scriptorem libri “de elocutione”

Nunc tandem fieri potest ut, quo tempore Demetrius ille scriptor libri «de elocutione» (=περὶ ἐρηγησίας) fuerit, certius circumscribamus. Galenus enim Pergamenus medicus (129 - circa 200 p. Chr. n.) in opere «de praenotione ad Epigenem» conventum virorum doctorum describit, qui Romae medicae demonstrationi Galeni interesse volebant; inter quos imprimis duos rhetoras commemorat: Hadrianum nempe et Demetrium Alexandrinum. Locus qui ad Demetrium spectat ita se habet apud Galenum (vol. 14, 627 Kuehn):

Παρήσαν δ' ἐν τῇ μελλούσῃ γενήσεσθαι δείξει καὶ ἄλλοι μὲν τινες. ἀτὰρ οὖν καὶ Ἄδριανὸς ὁ ῥήτωρ οὐκ ὀψοσοφιστεύων, ἀλλ' ἔτι συνὼν τῷ Βοηθῷ· καὶ Δημήτριος ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ἐταῖρος Φαβωρίνου, δημοσίᾳ λέγων ἑκάστης ἡμέρας εἰς τὰ προβαλλόμενα κατὰ τὴν ἰδέαν τῆς Φαβωρίνου λέξεως: «intererant autem demonstrationi, quae mox habebatur, cum alii quidam tum Hadrianus quoque rhetor, nondum declamationibus sophistae fungens, sed adhuc Boëthi consuetudine utens; atque Demetrius Alexandrinus, Favorini discipulus, qui publice cotidie Favorini genere dicendi usus ea discutiebatur, quae ad disputandum proponebantur».

Hunc igitur Demetrium e multitudine scriptorum antiquorum, quibus nomen «Demetrius» est, ob eam causam seligimus quod illum ipsum Alexandrinum scriptorem verum opusculi «de elocutione» putamus; quam opinionem hisce argumentis stabilire nobis in animo est.

Summi certe momenti ad dubitationem de vero operis scriptore eximendam videtur esse terminus λόγιος; rarissimus quem in capite 38 Demetrii scriptum legimus: ἀρχομαι δ' ἀπὸ τοῦ μεγαλοπροποῦς ἕπερ νῦν καὶ λόγιον ὀνομάξουσιν: «incipiam autem a dicendi genere grandi (=magnifico), quod hodie etiam «litteris excellens» (=litteris excellenter doctum) nominant.

Quae notiones: μεγαλοπρεπές et λόγιον hoc loco inter se quasi comparantur et pares proponuntur. Haec aequalitas in his significationibus Graecis a modo titulis ornandi temporibus imperatorum Romanorum p. Chr. n. obvio oritur; nam μεγαλοπρέπεια = magnificentia est dignitas, quae homines auctoritate magna affectos decet, unde viri magnifice dicentis elocutio μεγαλοπρεπής, id est «grandis» vel «magnifica» vocari solet. Aequae autem ac μεγαλοπρέπεια etiam λογιστής vi tituli respiciebatur et maxime in partibus orientalibus imperii Romani; λογιστής igitur est praestantia litterarum, quae pariter ac magnificentia — quae ad indolem ingenii praecellentem spectat — valet. Propterea vir λόγιος ille dicitur, qui litteris (=λόγοις) eminent vel facundia praeclarus habetur; accedit quod huiusmodi homines λόγια muneribus magnae auctoritatis et potestatis publicis fungebantur; hac saltem ratione vox λόγιος (sicut μεγαλοπρεπής) honestatem viri potentissimi significare mos erat; qui titulus λόγιος vocabulum saeculi p. Chr. n. secundi magis magisque in loquendi consuetu-

dinem receptum est, ut e Plutarchi copia verborum efficitur, et λόγιος tantopere in usu erat ac vox rhetorica πολιτικός, cuius vim optime Galenus vol. 17 A 678 Kuehn declarat.

Qui tituli Graeci (μεγαλοπρεπής et λογίος) ambo ex dignitatibus imperii Romani orientalis nati praecipue in Aegypto et potissimum inde a saeculo p. Chr. n. secundo distribuebantur, quos Demetrius Aegyptius Alexandriae oriundus bene noverat; eosdem titulos crebros fuisse nostris quoque temporibus inscriptiones et papyri Aegyptiacae testantur (de titulis λογίος et μεγαλοπρεπής cf. FRIEDRICH PREISIGKE, *Woerterbuch der griechischen Papyrusurkunden* III (Berlin 1929) 196-197; praeterea: EMIL ORTH, *Logios* (Leipzig 1926).

Quod argumentum e verbo rhetorico λόγιος deductum summopere ad Demetrii auctoris tempus vitae definiendum et ad originem hujus vocabuli critici illustrandam valet.

Idem *Demetrius* Alexandrinus rhetor aequalis Galeni medici fuit atque eodem tempore atque iste Pergamenus Romae vitam degebat. Demetrius vir erat litteratus in Aegypti capite Alexandria natus, ubi Galenus ipse juvenis litteris et arti medicae studuerat; Galenus autem opus suum «de praenotione ad Epigenem» circa annum p. Chr. n. 180 Romae, Demetrio vivo composuit; (cf. ROBERT FUCHS apud *Neuburger - Pagel*, «*Handbuch der Geschichte der Medizin*» I (Jena, 1902) 387).

Praeterquam quod vox λόγιος Demetrii vitam quodammodo definit, etiam Favorinus sophista, magister ejusdem Demetrii, tempus scriptoris «de elocutione» circumscribit; nam Favorinus Arelatensis in Provincia apud Massiliam circa annum p. Chr. n. 80 natus ab anno 130 Romae usque ad mortem circa annum 160 ibidem vitam egit. Demetrius igitur, Favorini discipulus, nescio an inde ab anno p. Chr. n. 120 usque ad annum 190 vel amplius fuerit.

Demetrius Aegyptius in sui libri capite 172 herbam Aegyptiacam commemorat, quae κληματίς appellatur; ille scriptor Alexandriae ortus in patria litteris celeberrima primo septem artibus liberalibus edoctus postea sese Athenas contulisse videtur, unde Romam Favorini audiendi gratia profectus est; (cf. PAULY-WISSOWA RE s. v. *Favorinus* 2078-2081). Demetrius vero eodem prope modo atque Galenus studio philosophiae quoque deditus videtur esse, magis autem Aristotelis doctrinae favens, dum Galenus Platonis dogmata adamavit. Demetrius ipse adversarium Alexandri philosophi se praebuit, quia Damascenus iste arrogantia quadam et simultate multis hominibus Romae displicebat.

Quod ad vocem λόγιος pertinet, praeter Demetrium Alexandrinum solus Joannes Stobaeus hoc vocabulo eadem vi rhetorica usus est: Anthologii libri, qui inscribi solent, recensuit Curtius Wachsmuth vol. II (Berolini 1884) 503: καὶ τὴν μὲν ποικιλίαν τῆς φράσεως ἔχει διὰ τὸ λόγιον καὶ μεγαλήγορον, εἰς δὲ ταῦτο καὶ [τὸ Orth] σύμφωνα τοῦ δόγματος συντελεῖ: «et varietatem dictionis habet (Plato) propter magnificentiam (=λόγιον) et amplitudinem dicendi (=μεγαλήγορον); ad

eandem qualitatem (=magnificentiam et amplitudinem) etiam concentus doctrinae (Platonis) tendit». Joannes Stobaeus hoc loco *μεγαλόγγορον* cum *λόγιον* conjunxit sicut olim Demetrius *μεγαλοπρεπές* cum *λόγιον*. Uterque scriptor iudicium rhetoricum forma illius figurae «hendiadyoin» dictae expressit; quod hendiadyoin Demetrius a viro critico quodam audivisse vel sumpsisse videtur; nam Demetrius ipse ita scripsit: *ὑπερ νῦν* (=meo tempore) *λόγιον ὀνομάξουσιν*; ergo non *ὀνομάξω* Demetrius de semetipso dixit; unde Demetrium ipsum illam aequalitatem inter *μεγαλοπρεπές* et *λόγιον* nequaquam invenisse neque propriam sententiam harum notionum aequalium proposuisse, immo solum ab aliis accepisse manifestum est. Vocabulum *μεγαλόγγορον* occurrit apud Porphyrium, qui ut opinor scriptor libri «de sublimitate» (=περὶ ὑψους) fuit, cap. 8, 4. Porphyrius ipse autem multo ante Joannem Stobaeum fuit; litterae vero et iudicia critica Porphyrii a posteris auctoribus nomine huius clarissimi philosophi omisso saepissime suscepta sunt. Qua de causa Stobaei quoque iudicium de Platone prolatum, jam pridem a Porphyrio editum esse, licet suspicari.

Postremo breviter vitam Demetrii Alexandrini, auctoris libelli «de elocutione» comprehendamus:

Natus erat Alexandriae circa annum p. Chr. n. 120; primo in illa urbe litteris institutus, adulescens Athenas studiorum causa migravit; erat discipulus Favorini sophistae, quem Romae audivit cujusque genū declamandi imitatus est. Favorino mortuo, Demetrius Romae cotidie declamationes publice habebat more magistrī fideliter usus. Notus erat hic Demetrius rhetor Galeno medico, cujus demonstrationi Romae ante annum 180 intererat, ut huius medici declamandi et demonstrandi rationem observaret atque teneret. Demetrius quamquam Alexandriae in Aegypto natus; tamen Romae in Italia opusculum rhetoricum «de elocutione» conscripsit. Vestigia doctrinae Peripateticae insuper apud Demetrium percipiuntur, nam temporibus illis schola Aristotelica Romae florebat. Demetrium circa annum p. Chr. n. 190 Romae diem supremum obiisse veri simillimum est.

EMIL ORTH

IN SILVIUM

Cunctis ni vacuas rebus relictis,
Aures te blaterante dedo, Silvi,
Toto ni capite annuo jocanti,
Os ni duco fere quasi cacillans,
Insanire videris, arguisque;
Quin immo digito latus ferire,
Tergum cudere nec meum remittis.
Tanto saevior!... Auferas inanes
Vel nugae, ita sim beatus, aures
Surdorum faciam secus boare ..

Mel submittere neve saxa crede!
Dicas lauta, petulca, vera, Silvi;
Tunc demum lepidum facetiarum
Arridere juvabit ore pleno.
Quodsi frangere pergis usque tergum,
Divexare latus, retundere aures,
Accedas, rogo, bracciis retortis;
Offendes secus arce ridicatum.

G. RAIMUNDUS, C. M. F.

Carthagine Nova, die 31^a m. aug. a. 1952.

Commercium epistulare

*Jos. M.ª Mir, C. M. F., Rmo. viro Antonio Bacci,
Praesidi Consilii LATINITATI moderandae, s. pl.*

Nuntius, isque sane optatissimus, ex Urbe nobis est allatus: praestantissimos viros, qui litteras Latinas excolunt, simul contendere ut Latinitatem ubique provehant ejusque studium impense foveant; novosque ad id exsequendum commentarios, qui LATINITAS inscribuntur, condere statuisse.

PALAESTRAS LATINAS, ejusque moderatores, qui tot annos operam suam in excolendis ac provehendis litteris Latinis collocarunt, vehementer gaudent cum novum sidus —idque ex Vaticana sede oriens— collucere vident, quod quaestiones de Latinitate dilucide collustrabit.

Ut autem et nos in communem operam aliquid conferre possimus, fasciculos PALAESTRAE LATINAE superioris anni et opusculum, quod NOVA ET VETERA inscribitur, ad vos mittimus, idque exoramus ut et vos LATINITATIS commentarios vicissim reddendos curetis.

Consilio vestro omnia fausta a Deo precamur.

Valeas, colendissime vir, tibi que exploratum habeas nos omni studio elaboraturos ut tanto labori opem quoque nostram pro viribus feramus.

Barbastro, Kalendis februaryiis, a. MCMLIII.

LATINITAS

Hamletus Tondini Commentariorum Moderator Josepho Mir sacerdoti s. p. d.

Jucundae nobis fuerunt litterae Tuae, quibus de commentariis, qui LATINITAS inscribuntur, nobis es humanissime gratulatus.

Profecto ex animi nostri sententia proposuisti ut commentarii vestri atque nostri, obsequii causa, ultro citroque mitterentur; neque dubitamus quin ex hujusmodi officiorum conjunctione omnes simul amplum percepturi fructum.

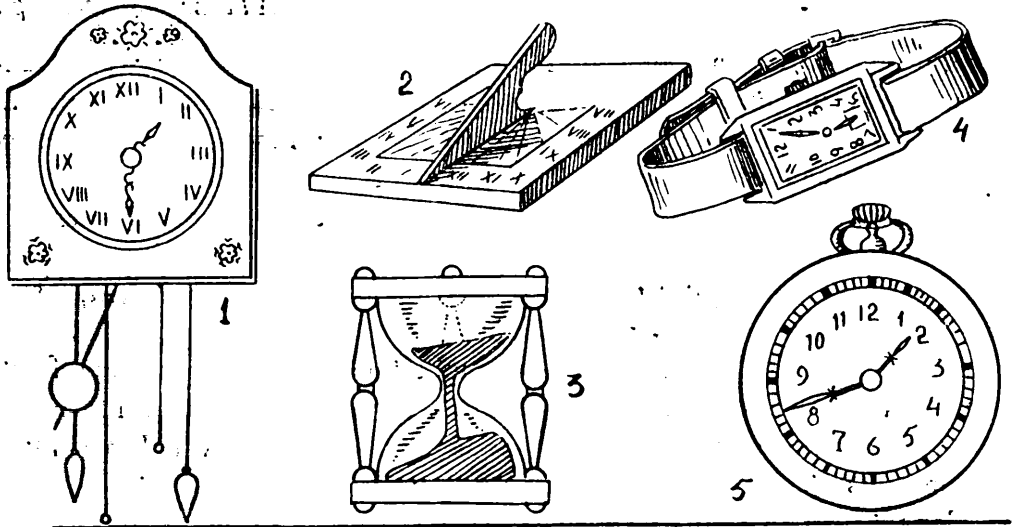
Quoniam vero commentarii nostri, auspice Sede Apostolica emissi, «catholicum» quendam praeferunt aspectum, velimus ut ex Hispanis vestris scriptoribus aliqui, si commode fieri poterit, ad nostrum quoque opus se adjungant socios.

Deus Tibi propitius adsit. Vale.

Scr. in Urbe Vaticana a. d. III Id. Febr. a. MDCCCCLIII.

Novae et Veterae

Chronometrum

Ho plane tempore nos aetatem degimus, quo homines res ad amissim quamque diligentissime factas cupiunt. Temporis in primis perfectio ab omnibus, sociali in vita, exigitur. Tempus, quod ubivis dicitur, aurum; atque ideo omni emolumentum cura cuique est usurpandum. Jam non in horologiorum, sed Chronometrorum regno vivimus. In praesentiarum, minime vera vox illa L. Senecae: «Horam non possum tibi certam dicere. Facilius inter philosophos, quam inter horologia conveniet. Tamen inter sextam et septimam erat» (Apocoloc. 2).

Chronometrum nos recens ad unguem vel minimos temporis gradus progressusve edocere natum est. Quod ex se vocabulum idem exprimit: χρόνου μέτρον — quasi temporis mensio. Chronometrum vero hodiernum genus est horologii automati, cum vertice compensatorio, quod summo eoque maxime convenienti ordine movetur: tanquam technicae horologicae apex est.

Jam vero non nulla in plagulis hujus Commentarii de varia horologiorum ratione verba facienda duxi, quae tironibus Latinitatis studiosis, ad Latinam de re colloquutionem instituendam, argumentum facile praebeant.

Horologium, a vocibus Graecis ὥρα *hora* atque λέγειν *dicere*, est *horarium* vel instrumentum horas indicans: veluti apparatus nobis qui horas edicit. Vox certe antiquissima in Graecis Latinisque litteris; res autem eadem significata alia atque alia fuit saeculorum cursu.

Horologium generatim appellatur quodvis instrumentum seu machinatio ad intervalla temporis dimetienda. Apud pristinos Historiae populos erant in mutua consuetudine aliquae, quamvis simpliciores, rationes hujus modi rei consequendae.

Syrii, Chaldaei, Aegyptii horologio solari tunc temporis usi sunt; Etrusci, Osti, Romanique arenaria insuper et aquaria horologia adhibuerunt.

Solarium tamen, aetate Ramanarum gentium prisca, nobilior fuit cognoscendi horas temporisque partitiones modus. Juvat hic ea, animi causa, recolere quae de solarario parasitus esuriens in Plautina fabula blateret, ut apud Gellium est (*Noct. Att.*, III, 3):

«*Ut illum di perdant, primus qui horas repetit,
Quique adeo primus statuit hic solarium,
Qui mihi comminuit misere articulatim diem!
Nam... me puero venter hic erat solarium,
Multo omnium istorum optimum et verissimum,
Ubivis monebat esse, nisi cum nihil erat.
Nunc, etiam quod est, non estur, nisi soli jubet:
Itaque adeo obpletum est oppidum solariis.
Major pars populi jam aridi reptant fame.*»

1. Sed haec haecenus. In primo tabulae pictae numero notissimum illud habes horologium «libramenti»: apud vero Hispanos nuncupatur *reloj de pesas*. *Libra* est enim apte dispositum pondus, quae fune cadenave suspensa, ad ea horologia movenda vulgo adhibetur. Sunt haec horologia grandiora, quae quidem in muris, in parietibus, in turribus, omnium oculis circumspicienda, collocantur atque aptantur. Nulla fere hodierna civitas, in cujus plateis talia horologia desint. In foro nempe ostendenda ab horologiorum fabris efficiuntur.

Horum pars horologiorum conspicua est *pendulum*. Quod oscillare potest, puncto fixo suspensum, sub actione ad unum legis gravitatis et inertiae. Illud vero nuncupatur pendulum «compensationis», ejus suspendii virgulae sic ante disponuntur, ut earum dilatatio et contractio nullam ipsius penduli longitudinem commutare possint; quo certe fit, ut res naturae non officiant regulari motui horologii. *Lenticula* tandem est pondusculum in modum lentis, quae finire solet pendulum horologii. Eam tu in pictura cernere una cum libris earumque funibus, ipse potes.

Horologia proprie dicta seu *automatica*, in commercio hominum, nisi ad medium saeculum transactum, non sunt adhibita; quo tempore primum horologium penduli, posteriorum plane fundamentum et norma, inventum est. Atque horum profecto horologiorum ope tempus in quibuslibet terrae, aëris marisque adjunctis facile metiri possumus.

Pars in eisdem praecipua est tensum *automaton*, quod hispanice *muelle* dicimus. Id sese paulatim resolvens vim occultam explicat donec, exhausto jam renixu, immobilitatem assequatur. Non nullas dentatas, easque inter se affabre dispositas, rotas id quidem automaton agit ac movet, quarum adminiculo duae lanceolae vel sagittulae cum illis forinsecus conexas volvere adiguntur.

Pro eorum autem forma, usu, situ, dimensionibus, horologia automatica nuncupari solent: Crumenae, armillae, musicae, parietis, penduli, turris, electrica, evi-

gilatoria, campanae, mensoria, repetitionis, cet. Jam vero, si quando usus sit, hac fere ratione de hora latine colloqui poterit alumnus Latinitatis:

¿Qué hora es?	<i>Quota hora est</i>
Es la una	<i>Est prima</i>
Son las dos y cuarto	<i>Est secunda cum quadrante</i>
Son las tres menos cuarto	<i>Est tertia, dempto quadrante</i>
Son las cuatro y media	<i>Est hora sesquiquarta</i>
Son las cinco y tres cuartos	<i>Est quinta cum dodrante</i>
Son las seis en punto	<i>Est punctum horae sextae</i>
Son las siete, poco más o menos	<i>Est, plus minus, septima</i>
Son las ocho y tres minutos	<i>Est octava cum tribus minutis</i>
Son las nueve menos cinco	<i>Est nona, quinque minutis demptis</i>
Acaban de dar las diez	<i>Sonuit jam decima</i>
Van a dar las once	<i>Instat hora undecima</i>
Falta poco para las doce	<i>Haud longe abest duodecima</i>

2. Sed oculos iterum pictae tabulae adjiciamus. In altero quidem numero vides *solarium*, quod nos *reloj de sol* appellamus. Id adhuc non nullis in parietibus murisque apparet ad temporis diei partitionem commonstrandam. Hoc autem horologii genus maxime naturae rerum conveniens est; at nihil omnino, nisi sol alto est in firmamento lucidus, ad rem faciet: quocirca *solarium* appellatur. Fidissimum scilicet, sed temporarium horologium manet.

Itaque horologium forsitan omnium primum in usu fuit illud dictum *sciothericum* apud Graecos et *solarium* apud Romanos. Est nempe facilis communisque apparatus, quo unae diei horae in lineis cognoscuntur ad solem, gnomone umbram faciente. *Gnomon* vero illa est virgula ferrea, qua interdiu horae in solarario deteguntur.

En tibi quae de solarium origine tradit Plinius (II, 76, 78): «Umbrarum hanc rationem et quam vocant gnomicon invenit Anaximenes Milesius, Anaximandri, de quo diximus, discipulus, primusque horologium, quod appellant sciothericum, Lacedaemone ostendit». *Sciothericum*, vi nominis, idem est atque «umbram sequens». Ab umbra alii, alii a luce nomen rei indidere. Haec apud Vitruvium (I, 6) invenimus: «Collocetur aeneus gnomon, indagator umbrae, qui graece *σκιόθῆρας* dicitur». «*Sciotherum* itaque idem est ac gnomon», inquit Forcellinius.

Verum id solis non fuit unicum horologii genus apud Romanos. Haec refert Censorinus (*De die nat.*, 23): «P. Cornelius Nasica censor ex aqua fecit horarium: quod et ipsum ex consuetudine noscendi a sole horas, solarium coeptum vocari». Plinius (VII, 60) autem fere idem: «Etiam tum tamen nubilo incertae fuere horae usque ad proximum lustrum. Tunc Scipio Nasica collega Laenati primus aqua divisit horas aequae noctium ac dierum idque horologium sub tecto dicavit anno urbis DXCV. Tam diu populo Romano indiscreta lux fuit».

Id aquae horologium dicitur *clepsydra*, a vocibus Graecis κλέπτω furor et

ὕδωρ aqua: quasi aquam furans. Horologium vero aquarium vel hydraulicum laudat Cassiodorus (1 *Variar.* 45). Atque de ejus conficiendi ratione fuse agit Vitruvius (9, 9); at tamen, cum figuræ perierint, quas ille in suo libro descriperat, plane intellegi quidquam vix potest. Generatim clepsydra erat machinatio quaedam horas indicans ex perenni jugique fluxu aquae in exceptorio.

Sed haec haecenus. Hisce sermonibus finem facimus, ante quam in picturae explicatione ultra progredimur, fasciculo phrasium usitatarum in colloctione de die ejusdemque partibus.

<i>Ante lucem</i> : antes del alba	<i>Bis (in) die</i> : dos veces por día
<i>Prima luce</i> : con el alba	<i>Dies unus, alter, plures intercesserunt</i> : un día, dos días y más se pasaron
<i>Ubi illuxit</i> : cuando amanece	<i>Diem proferre</i> : diferir
<i>Lucet</i> : es de día	<i>Biduo serius</i> : dos días más tarde
<i>Adesperascit</i> : se acerca la noche	<i>Dies besternus, hodiernus, crastinus, perendinus</i> : ayer, hoy, mañana, pasado mañana
<i>Die, caelo vesperascente</i> : al caer la noche	<i>Diem dicere colloquio</i> : fijar un día para la entrevista
<i>Multus dies est</i> : el día está avanzado	<i>Ad diem constitutam</i> : para el día fijado [vista]
<i>Ad multam noctem</i> : hasta muy avanzada la noche	<i>Ad horam compositam</i> : a la hora convenida
<i>De nocte, de die</i> : de noche, de día	<i>Puncto temporis</i> : en un segundo
<i>Intempesta nocte</i> : a la mitad de la noche	<i>Horam amplius</i> : por más de una hora
<i>Silentio noctis</i> : en el silencio de la noche	<i>Semibora</i> : media hora
<i>Noctē insequente</i> : la noche siguiente	<i>Hora nona illo ipso die</i> : a las nueve de aquel mismo día
<i>Vicissitudines dierum noctiumque</i> : la sucesión del día y de la noche	<i>Bidui spatium</i> : en el espacio de dos días
<i>Noctes diesque, noctesque diesque</i> : día y noche, noche y día	<i>Hodie mane</i> : esta mañana
<i>Tempus matutinum, meridianum, vespertinum, nocturnum</i> : la mañana, el mediodía, la tarde, la noche	<i>Heri vesperi</i> : ayer tarde
<i>In dies (singulos)</i> : de día en día	<i>Fortasse cras, summum perendie</i> : quizá mañana o, lo más tarde, pasado mañana
<i>In diem vivere</i> : vivir al día	<i>Dies dolorem mitigabit, levabit</i> : el tiempo calmará las penas
<i>Alternis diebus</i> : cada dos días	(sequar) ILDEPHONSUS GONZÁLEZ, C. M. F.
<i>Quattuor dies continui</i> : cuatro días seguidos	

II. - De librorum periodicorum titulis Latine interpretandis⁽¹⁾

Jam venio ad *bolettn*, *bolletino*, *bulletin*, vocem hac Gallica forma etiam apud Anglos et Germanos usitatam. Sed neque apud Anglos neque apud Germanos, quod sciam, in titulis occurrit. Sub his appellationibus *bolettn*, *bollettino*, *bulletin* intelleguntur periodicae publicationes sodaliorum eruditorum. Ejus modi antiquissimae in Germania sunt *die Göttinger Gelehrten Anzeigen*. Nuncupantur Latine: «Novellae eruditae Göttingenses»; «Notitiae litterariae Göttingenses»; «Ephemerides litterariae Göttingenses». Etiam «Commentarii litterarii Göttingenses» in usu sunt. Joannes Augustus Ernesti in sua de Joanne Matthia Gesnero ad Davidem Runhkenium narratione

(1) Cfr. fasc. 137, p. 5.

habet: «schedae Gottingenses, quae de libris novis exponunt». Earum autem titulus plenus Germanicè auditur *Göttinger Anzeigen neuer und gelehrter Sachen*, ad verbum: «Gottingenses notitiae novarum et doctarum rerum». Sapit autem illa superscriptio putidum dicendi genus aetatis, qua *rococum* florebat. *Bulletins de l'Academie de Petersbourg* inveni Latine redditos per «Commentarii academiae Petropolitanae». Aliis forte placebit «praeconium», quippe quod sit veluti organum sodalicii cujusdam docti. Josephus autem Fornarius in ALMA ROMA, a. MCMXXXIX, p. LXXXV hunc in modum Latine titulum commentarii periodici *Per lo studio et l'uso del Latino, Bolletino internazionale di studi, ricerche, informazioni* interpretatus est: «Index studiorum, inquisitionum, exquisitorum de studio usuque Latinae linguae». Alii retinebunt commentarios vel potius commentarium (n. g.) laudantes «Sedis Apostolicae Commentarium Officiale». Rem diu multumque meditatatus eo inclino, ut *indiculum*, quamquam posterioris est Latinitatis —apud Augustinum legitur— ceteris praeferam. Dum sub iudice lis est, —oro tamen, ut Mirius noster clarissimus doctissimusque pro sua humanitate rem dijudicet, sum contentus interim «indiculo».

Quapropter commentarium apud Hispanos celeberrimum *Emérita, Boletín de lingüística y Filología clásica*, in Latinum sermonem hac ratione convertere licet: «Emerita, Indiculum linguisticae et philologiae classicae Hispanicum (aut Matritense). *Atene e Roma, Bulletino della Società italiana per la diffusione degli studi classici, Firenze*; «Athenae et Roma, Indiculum Societatis Italicae studiis classicis diffundendis Florentinum». *Bulletin de l'Association Budé*: «Indiculum Sodalicii Budaeani Francogallicum». *Bolletino di Filologia classica, Torino*: «Indiculum philologiae Classicae Taurinense». *Bulletin Hispanique*: «Gallorum Indiculum Hispanicum». *Bulletin de la Société nationale des antiquaires de France*: «Indiculum societatis antiquariorum Galliae». *Bulletin de correspondance hellénique*; «Gallorum indiculum litterarum hellenicarum epistolarium». Est Romae, ut pergam, Institutum epistolarium archaeologiae excolendae. Edit *Annali, Bulletino, Monumenti*: «Annales, Indiculum, Monumenta Instituti epistolarii archaeologiae excolendae».

Etiam «magazine» legitur in periodicorum titulis apud Americanos, Anglos, Gallos Germanosque editorum. Sit Latine «horreum»; quae vox saepius mihi in oculos incidit apud philologos praeteriti saeculi, praecipue apud Ritschelium valde usitata. Item *The Guardian* in Britannorum nuntiis in fronte occurrit. Latine redditum alicubi legi voce, quae est «Mentor». Pro *Almanaque, Almanach* Scaliger habet «Almanacus», alii dicunt «Almeniacum»: «Almeniacum Gothanum». Etsi vox est hybrida, tamen probo eam perspicuitatis causa. «Fasti» aliis arridebunt. Equidem praefero «Almeniacum». Pro *Anzeiger* Germanorum propono «Index» Frederico Ritschelio facem praeferente. *Philologischer Anzeiger*: «Index Philologus».

Ex eis autem, quae modo disserui, colligitur: *Journal, Tidsskrift, Zeitschrift* esse Latine «diarium»; *revista, rivista, revue, review* nuncupanda esse

«recensionem», eandem quoque vocem esse adhibendam in vocabulorum compositionibus Germanorum uti *Wochenschrift*, *Monatsschrift*, *Halbmonatsschrift* (rev. bimensuale), *Quartalschrift*: «recensionem hebdomadariam, rec. mensuram, rec. bis menstruam, rec. trimestrem»; *boletín*, *bolletino*, *bulletin* interpretari posse per «indiculum». Ut autem quo sermone exaratae sint ephemerides, dilucide appareat, more majorem adiciatur «terra» aut «urbs», in qua typis exprimuntur, sic omne sublatum est dubium. «Periodicum» vero nude positum, ne obliviscar, in titulis minus probo, etsi aliquoties ephemeridum inscriptiones hoc nomen exhibent.

Restant academiarum acta. Incipio a Borussica academia litterarum. Edit *Abhandlungen* «commentationes», *Monatsberichte* «relationes menstruae», *Sitzungsberichte*, «sessionum relationes». Saxonica societas litterarum evulgat *Abhandlungen* «commentationes», *Berichte über die Verhandlungen* «relationes de actis». Academia Lyncaeorum Italica praeter acta, memorias, monumenta *Rendiconti* quoque publicat. Accedunt *Comptes rendus de l'Academie des Inscriptions et Belles Lettres*. *Rendiconti* et *Comptes rendus* aliquid difficultatis habent. Melzi autem in suo Lexico linguae Italicae vocem *rendiconto* inutilem esse pronuntiat neologismum a Gallis sumptum optatque, ut in ejus locum cooptentur aut «acta» aut «relationes». Cati Hispani dicunt *informe* (o *rendición*) *de cuentas*, si mihi meo lexico «Langenscheidtio» fidere licet, in quantum sunt libelli, quibus quis de suis gestis rationes refert. Sin de Academiarum relationibus super eis rebus agitur, quae in ipsarum congressibus, conventibus, consessibus ventilantur, fortes Iberi «acta de la sesión» usurpant. Philologi fere de actis academiarum simpliciter loquuntur ut suboriatur obscuritas quaedam. Quo facilior existat intelligentia, auctor sum, ut Itolorum *rendiconti* et Gallorum *comptes rendus* Latine interpretentur «rationes redditae», si ore res perficiatur, aut «rationes relatae», si per scripturam negotium peragitur, seu rationum redditiones, quae verborum junctura utrumque amplectitur.

Quae cum ita sint, *Comptes Rendus* (1) *de l'Academie des Inscriptions et Belles Lettres* mihi licet reddere Latine in hunc modum: «Galliae Academiae Inscriptionum et Litterarum Bonarum *Rationes Relatae*». Apud Jancaeos, ut totam rem concludam, locum habent «*Transactions and Proceedings of the American Philological Association*. Eis attribuo titulum Latinum, «*Transactiones et processus Americanae Societatis philologiae*».

CONCLUSIO: Quod meum erat, confeci. Oro tamen, ut lectores PALAESTRAE LATINAE, qua sunt humanitate, in arenam pro rei gravitate quam plurimi descendant, non tantum digladiaturi de novis nominibus in Latium inducendis, sed etiam allaturi meis meliora et sapientiora, atque id eo magis, quod labores lexicographici, ut ait Littraeus, numquam ad finem perducuntur.

Lebachii

JOSEPH HOLZER, Rector

(1) Saepenumero apud Gallos *comptes rendus* nuncupatur periodicorum rubrica, in qua libri recens editi in iudicium vocantur. Pro qua re haec suppetunt nomina Latina: «iudicium, recognitio, censura librorum».

Albius longus somnia sibi fingit ⁽¹⁾

Albius Longus erat indole benigna et facie pulchra, at animo socordi et pigro, ut vivo patre, nunquam labori manum admoverit.

Pater clavicularii (2) artem exercebat, incudi et folli semper intentus. Puer vero ne minis quidem patris aut exemplo aut precibus in animum induxerat malleo vel lima uti; forcipes (3) ipsae et scalprum ei in odio erant. Semel aut iterum, tornum versans, cum digitum percussisset, ab eo deinceps prorsus abstinuit.

Ultero citroque errare solitus per vias et plateas urbis, insolitis iisque detritis vestibus indutus, supra pontem sedens modo in aquam exspuens, modo aquarum vertices prospiciens, totas consumebat horas.

Longi pater, qui in dies senescebat, ob filii socordiam et desidiam summo maerore afficiebatur. Eum increpans: «Albi fili, inquit, qui tua bona augebuntur, si tempus ita teris tuum, hinc inde more errantis vagans? Quid inde eveniet tibi, cum e vita discessero? Quibus opibus abundabis cum tibi consulendum per te erit? Ad collegarum opificum filios oculos converte; nonne a multo mane ad vesperum usque cottidie insudant? Neque multo illis ipse infirmior es»...

Haec tamen omnia in cassum cedunt. Surdas aures hisce monitis praebet Longus. Nec pater quidem nec deprecator alius illum commovere possunt.

Faber ferrarius (1) tandem de vita cum decessisset, filius viginti libellas hereditate accepit, quas, justis solutis, ac lenito mortui patris dolore, meliore quo posset modo impendere Albius animo volutavit. Haec apud se tacitus: «Modo omni spe sum destitutus. Segnitiam ponere necesse est meque ipsum juvare. Heu! nimis sero extincti patris amicorumque animadversiones et consilia capio. Nunc si quid erit leviter conandum, arripere tentabo. Pictura, poësis, musica plus quam par est animi contentionem exigunt. Legum studium non me delectat, album enim nigrum esse et nigrum album nunquam probaré poteris. A medicina similiter abhorreo. Si vero militiam, quo nihil detestabilius, capesso, magnos labores sustineam opus erit corporisque afflictationes; modo acri frigore torpens, modo aestu et calore liquescens vel ad talos usque caenosis paludibus immersus. Consobrini mei Thomae bello adversus Indos caesi, qui stipendia meruit Silla duce, strenuo animo careo. O Thomam, infelicem ac miserum consobrinum! Tribus abhinc ferme annis ex quo mortuus est. Terras longinquas peragraré maluit quam apud parentes et propinquos remanere. Sextus est annus ex quo patriam parentesque, mira aggressus, reliquit; Neapoli nomen militiae dedit, undevicesimum post mensem occubuit. Si leni ac placido fuisset ingenio, neque sedes incertas perpetuo conquisisset, neque immaturam mortem ante tempus oppetiisset, sed ad summam pervenisset aetatem.

ad proximum num.

Convertit RAIMUNDUS SARMIENTO, C. M. F.

(1) Quam cl. vir Robertson lectoribus Anglicis scripserat fabulam (*Castles in the air*), hanc nos in Latinam linguam — non semper tamen verbum e verbo exprimentes, sed quibusdam immutatis — convertimus, quo facilius in dies sermonis Latini usus alumnis reddatur. — (2) Cerrajero. — (3) Tenazas, cizallas.

Bibliographia

Dr. HANS WEIS. — *Jocosa*. R. Oldenbourg Verlag, München 1952

En tibi, lector, liber mirum in modum paedagogicus, qui Latinum sermonem puerulo, etiam ab illo forte aversanti, gratum et jucundum reddere potest.

Re quidem vera hujus operis scriptor satis demonstrat acutis rationibus Latino et Germanico sermone — et ipso Latino tantum — nos verborum ludis, anagrammatibus, aenigmatibus ludere posse. Adeo flexibilis proponitur lingua Latina ut omni tempore salibus vigeat. «Sermo Latinus erectus semper consistit», ut catuli, quos etiam aliquando iratos, rigidos, non tractabiles imitatur.

Dolendum quod magna ex parte tantum in lingua Germanica — inmo et dialecto ejus praecipua, Bavara — doctis viris liber sit utilis; plures tamen verborum ludos et alumni superiores facile percipient.

A. GARCÍA, C. M. F.

A. MAGARIÑOS. — *Cicerón*. T. DE LA A. RECIO. *Tito Livio*. M. GRANDE RAMOS, *Molière*, Editorial Labor. Barcelona. 1952.

Laudanda sane maxime videtur opera, quam litteris praestat domus Editrix Labor in edendis libris, non volumine, sed in primis doctrina praestantibus.

Tum forma externa tum res ipsa fini collectionis satis respondent, vulgandi nempe litterarum praecipuos scriptores, eorumque operibus legentium animos juvandi. Quem in finem ex diversorum scriptis diversa seliguntur capita, quae vel genere dicendi pulchra nobis ostendunt excerpta, vel veterum scriptorum mentem intimioremque sensum legentibus pandunt.

Cl. vir. A. Magariños eleganti sermone notas et interpretationes conscripsit. Interpretationes ex orationibus («in Verrem, in Catilinam, Pro Archia, Pro

Marcello»), ex philosophiae operibus («Somnium Scipionis de Finibus, de Officiis, Tusculanae disputationes»), ex litteris («ad Atticum, ad Familiares, ad Brutum») desumuntur. In his sensum verum, intimum, mentem praesertim sive philosophicam sive politicam Ciceronis illustrare intendit. Tot inter oppositas sententias de Tullii vita operibusque prolatis mediam tenet viam, defectus maxime vitae non ignorans, nec tamen eos prorsus proferens. Temporum nequitia et rei publicae calamitatibus magna ex parte ita accidit. Ceterum quae de imitatione Graecorum significantur, maxime placent.

Volumen, quod est de vita et operibus T. Livii, eandem insequitur viam. Primum praefatio accurate elaborata praemittitur, in qua omnia quae ad vitam, opera, institutionem T. Livii in historia et arte spectant, agitantur; sed in primis subtile iudicium de opere historico instituitur, ejusque virtutes in genere dicendi et defectus quidam significantur. Summa animi delectatione hanc diligentissime conscriptam praefationem perleges.

Deinde quaedam operis Liviani excerpta proferuntur, quibus praeficitur introductio quae temporis historiam praefinit.

Tandem, quae fuerit auctoritas et gloria T. Livii apud Romanos scriptores, quae deinde renascentium litterarum temporibus ad nostram usque aetatem, et in primis apud Hispanos studium et editiones praeclarissimi historici Romani, summa eruditione demonstratur.

In volumine 17 hujus collectionis quaestiones de Molière, comico poeta, agitantur. Primum, quo tempore scripserit poeta ejusque vita, describitur; deinde subtili iudicio auctor confert comediam veterem cum nova ab ipso praclaro poeta Gallico efficta; fontes e quibus rem hauserit, dicendi genus, auctoritas

et nomen, ejus opera apud nos edita, quidque de moribus Mollère senserit, omnia ponderato iudicio expenduntur. Deinde selecta excerpta sequuntur, in quibus Gallico textui interpretatio Hispanica apponitur – quae aliquando Gallicum sermonem redolere videtur ex ipsa forte nimia conquirendae verborum proprietatis cura –.

Quae volumina, sicut cetera ejusdem collectionis, aptissima profecto sunt ad compendiarium, sed perfectam veterum scriptorum notitiam assequendam.

S. MOTTA – *Il repertorio delle Favole di Fedro*. Società Editrice Internazionale Torino. 1951

Hujus operis finis ex altera tituli inscriptione luculenter inferitur: «Nuovo metodo pratico per la rapida, consapevole e completa preparazione agli esami». Quod quidem attigisse hujus operis scriptorem plane credimus. Juxta textum Latinum fabularum libera inscribitur interpretatio Italica; deinde lineis rectis verba singula disponuntur, versio literalis, analysis et vox a quo vocabula ipsa procedunt. Tandem verborum conspectus in fabula offertur alumnis. Sic lexico et grammatica opus non est si discipulus praecipuas saltem mente teneat notiones. Ab illis tamen – opinamur – puer abstinere non debet, nam nisi insudet multum, fructus percipere nequit stabiles. Opus ut maximum adjuvamentum in periculis subeundis laudamus atque commendamus.

FELIX ALBA, C. M. F.

ANTONIO TOVAR. – *Virgilio Eglogas*. In: Introducción, Texto y Notas. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Clásicos «Emérita», 1951.

Iterum prelo sunt editae, ad unguem vero recognitae, Eglogae Vergilianae cum Introductione, Textu, Annotationibus clari viri A. Tovar, bene de litteris classicis apud omnes meriti. Omnia fere quae sunt huc usque de re disputata ab scriptoribus Vergilianis in hoc scito libro lector quasi compressa reperiet.

In introductione (pp. 5-22) facili omnino synthesis tota Eglogarum historia perstringitur. Ibi enim de chronologia; de re in Eglogis litteraria; de Theocrito, exemplari Vergilii principe; de traditione manuscripta; de editionibus et commentariis pristinis deque Eglogis in Hispania rite disseritur.

Consequuntur decem Eglogae (pp. 23-134) cum Annotationibus grammaticis, stilisticis, rhythmicis, historicis, maxime quidem aestimationis atque ponderis litterarii. Atque finitur liber absoluto Indice nominum cum brevibus de re additionibus. Cultores poëseos Vergilianae certe gaudebunt ex hujus operis in vulgus editione.

W. VAN RIJCKEVORSEL, S. J., *Exercices Latins*. Desclée de Brouwer. Bruges, L'Édition Universelle S. A., Bruxelles, 1951.

Hic pulcher exercitationum Latinarum liber omnino respondet Grammaticae Latinae a claris PP. Janssens, Van de Vorst et Geerebaert, S. J., exaratae. Nona haec quidem est editio, ex quo facile jam apparet ejusdem apud Latinitatis cultores operis aestimatio. Liber perlucens editus est; bellis usquequaque tabulis pictis quasi conspersus; mira, varia ordinataque copia exercitationum ad linguam Latinam alumnis tradendam penitus refertus.

Latina vero lingua usu commodo facillique discipulo hoc idoneo adminiculo traditur. Non igitur immerito a Gubernio Bruxellensi liber in nomenclaturam operum classicorum indictus est, qui in scholis lycelsque publicis tamquam antesignanus habeatur. Magno itaque studio hunc lectoribus librum commendandum duximus.

LUIS RIBERA, C. M. F. – *Misal diario Latino-Español y Devocionario*, Editorial Regina, S. A. Barcelona.

Inter Missalia illa manualia, quae ita hodie ad populi pietatem fovendam eduntur, et hoc quidem eminet, a claro

P. Aloisio Ribera, C. M. F., sedulo elaboratum Totus vero liber in duas partes dividitur: *Missale et Devotionarium seu Euchologium*.

Missale est omnino absolutum facilisque usus: altera columna refert textum Latinum; altera vero, translationem Hispanicam. Hinc inde decoratur ornaturque opus pulchris atque his frequentibus picturis, quae quidem artem, pietatem, liturgiam vere redolent

Devotionarium autem seu *Euchologium* capit plus 200 pagellis, estque maxime completum inter ea, quae adhuc apud nostrates edita vulgataque sunt.

Liber denique continet fere 1700 pagellas, cujus ars typographica penitus respondet nomini domus *Editricis Regina*, cui tanta semper cura fuit in evulgandis libris devotionis et pietatis.

ILDEPHONSUS GONZÁLEZ, C. M. F.

CONSTANTE ODDONE. — *Temî Graduali di Sintessi e Stile dal Latino in Italiano e dall'Italiano in Latino*. Volume unico per le Scuole medie superiori. Società Editrice Internazionale Torino, 372 pag.

Multa in hoc volumine scholastica ratione disposita sunt exercitia, quae ex lingua Italica in Latinam aut ex Latina in Italicam vertantur. Quo melius alumni syntaxeos atque stilisticae regulas applicent, eorum animos scriptor saepe revocat, notulis ad calcem apposis, quod multum sine dubio confert ad laborem illum mentis assequendum, quem alumni in optimis scriptoribus legendis atque interpretandis compleant oportet.

Quam profecto utilitatem litterarum Latinarum studiosi ex libro percipere possint auctor in operis praefatione demonstrat, ubi paucis legenti propositum atque mentem aperit. Exercitiis, ait, quae ex Italica in Latinam linguam vertenda sunt, hoc maxime habetur quod alumnus ad syntaxim atque stilisticam Latinam passim recondendam atque ad praxim reducendam adigitur, sententias et vocabula exera vocabulis et sententiis Latinis convenienter aptans, hinc

inde ad perfectam versionem progrediens. Qui labor quam sit oportunos nemo est qui ignoret.

Opus sane est docentibus atque discipulis utile.

MICHAEL RAMOS, C. M. F.

CERTAMEN CAPITOLINUM III. — Curante Instituto Romanis Studiis Provehendis. Romae, MDCCCCLII.

Tertium est hoc pulchrum opusculum lucubrationum laurea donatarum, in tertio *Certamine Capitolino* in Italia, curante Instituto Romanis Studiis Provehendis, habito. Duae scitae in eo sunt narrationes, prosa certe Latina classica, exaratae. Earum altera inscribitur: Aloisi Guercio *Feriae Anticolenses* (pp. 13-35); altera vero, Joannis Ambrosii *Columbus* (pp. 39-50).

Huc quidem opusculo praeceunt et Acta Certaminis, in quibus iudicium ad hoc deputatorum de re sententia proferatur. Utinam plures in dies huic annuo Certamini Latinitatis cultores navent operam! Hoc enim pacto Latinis Litteris atque cultui largius usquequaque provisum, quod semper optandum, erit.

RAFAEL TORRES QUINTERO. — *Bibliografía de Rufino José Cuervo*. Publicaciones del Instituto Caro y Cuervo, Bogotá, 1951.

Altera quidem opella «Series Minor» editionum *Bogotani Instituti Caro y Cuervo* ditata est, in qua et mira et frequens Bibliographia Dni. Rufini Josephi Cuervo refertur. Praeclarus Dr. R. Quintero animo vere indefesso acrique ingenio in unum totum opus nomenclaturae litterariae Corvinae collegit.

Hoc opusculum 104 paginis constat, hac dispositis ratione: Introductio (pp. 7-31). Tabula siglorum in opere usitatorum (pp. 33-34). Bibliographia Rufini Cuervo (pp. 35-60). Index chronologicus (p. 61). Bibliographia de Rufino Cuervo (pp. 63-104).

Opusculum vere utile, immo necessarium his, qui de opere litterario R. Cuervo fontem inexhaustum habere cupiunt.

ILDEPHONSUS GONZÁLEZ, C. M. F.

Vita ad certam rationis normam est dirigenda

Cynicus ille Diogenes, Athenarum plateam, sole medio in caelo micante, secum facem adferens, saepe ambulasse narratur. Quem dixisse ajunt, —cum ex eo quaereretur, quid eo modo plateam percurreret—, «hominem quaerere». Cum autem responsum esset ei datum: «Nonne plateam ab illis concurrere videret, «Isti, inquit, non veri homines sunt, beluarum quidem vitam, cum earum cupiditatibus regantur, non hominum ducunt».

Apud divum Augustinum alia, qua vitae similitudo adhibetur ad sententiam sane bene confirmandam. Quid? si quis capite deorsum, pedibus sursum versus iter faciat? Omnium quidem ludibrio esset. Similiter coram Domino et angelis, quicumque carni subjicitur, rationi non pareat.

Quae cum ita sint, quis ignominia, si vitam hanc ducit, non notatur? Etiam Seneca, clarus ille philosophus, ita sensit ac dixit:

«Major, inquit, sum et ad majora genitus quam ut mancipium sim mei corporis». Quae sententia dignissima est quae omnium Christi discipulorum animis penitus infigatur.

Homo quidam de semetipso puero enarrat, —cum hominem ad januam clave reserendam festinantem vidisset, qui, cum, etsi conatus esset, nequaquam posset, tempore vero premeretur nihilque adipisceretur, tanto opere saevisset, ut non tantum clavem mordere, sed in januam vehementer calcitrare, immo et tantas in Deum scelesto ore contumelias insaniens effundere coepisset, ut oculi viderentur prae insania exsillire—, sese ab ira tanto opere abhorruisse ut in posterum sese illo pacto non inveniri cupientem, nemo eum iratum viderit. Quibus omnibus sumus impellendi ad vitam ratione dirigendam.

MICHAEL M.ª ROURA, C. M. F.

Celso-nae.

EDITORIAL SPES

Domicilio social: Paseo de Carlos I, 149
SERVICIO COMERCIAL: Av. del Generalísimo Franco, 259
BARCELONA - 13

VOX

DICCIONARIO GENERAL ILUSTRADO

DE LA

LENGUA ESPAÑOLA

Prólogo de Ramón Menéndez Pidal
Segunda edición revisada y notablemente ampliada por el
Profesor Samuel Gill y Gaya

Las novedades más sobresalientes de esta edición constan en la amplitud con que se han acogido los neologismos; la incorporación de las voces americanas; el tratamiento de la sinonimia, nuevo en los diccionarios españoles; la reforma y puesta al día de centenares de etimologías; la mejora de gran número de definiciones.

Un volumen de 1856 págs. de 17 x 15 cms. pulcramente impresas sobre papel de fabricación especial. Encuadernado en tela y oro con sobrecubierta a todo color, Ptas. 250; en media piel, Ptas. 300; en piel, Ptas. 350.

Typographia — F. Camps Calmet. — Teleph. 54. — Tarrega in Herda Prov.